



*Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu*



*Centar za muzeologiju i heritologiju*

Biblioteka  
NESAVRŠENI VRT,  
*knjiga I*  
Milan Popadić,  
Čiji je Mikelandelov David? Baština u svakodnevnom životu  
© Milan Popadić i CMiH

*Izdavač*  
Centar za muzeologiju i heritologiju  
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

*Za izdavača*  
Prof. dr Miloš Arsenijević,  
dekan Filozofskog fakulteta u Beogradu

*Odgovorni urednik*  
Dr Dragan Bulatović,  
upravnik Centra za muzeologiju i heritologiju

*Recenzenti*  
Prof. dr Ljiljana Gavrilović  
Doc. dr Dragan Bulatović

*Lektura i korektura*  
Marija Lazović,  
Isidora Stanković

*Prevod rezimea*  
Ana Rakićević

*Likovno-tehničko uređenje*  
CMiH

*Ilustracija na naslovnoj strani*  
Bekim Mehović

*Štampa*  
Sigraf, Kruševac

*Tiraž*  
500 primeraka

ISBN 978-86-88803-04-5

Milan Popadić

# ČIJI JE MIKELANĐELOV DAVID?

Baština u svakodnevnom životu

Centar za muzeologiju i heritologiju  
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Beograd, 2012

*Izdanje su omogućili*

**Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije**

u okviru projekata:

- *Tradicija i transformacija: istorijsko nasleđe i nacionalni identitet u Srbiji u 20. veku* (III 47019),
- *Teorija i praksa nauke u društvu: multidisciplinarne i međugeneracijske perspektive* (OI 179048);

**Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije**

u okviru projekata:

- *Ka novom muzeju* (2011-2012),
- *Muzej kao centar objedinjene zaštite* (2011-2012).

## Sadržaj

vii	Dragan Bulatović: <i>Svojetanje sadašnjosti</i>
7	Predgovor, jer za uvodom nema potrebe
17	Poglavlje prvo: Plodovi nesavršenog vrta
37	Poglavlje drugo: Patrimonium Sancti Georgii
55	Poglavlje treće: Znak na Ušću
65	Poglavlje četvrto: Čiji je Mikelandelov David?
97	Poglavlje peto: Balkansko ostrvo
121	Poglavlje šesto: Echo u Pompejima ili Kako biti heroj u ova šugava vremena?
143	Poglavlje sedmo: Na čaršiji sebilj
161	Poglavlje osmo: Anatomija heritologije
177	Pogovor, jer ne treba žuriti sa zaključcima
181	<i>Summary</i>
191	<i>Bibliografija</i>
199	<i>Indeks</i>
205	<i>Beleška o autoru</i>



## *Svojatanje sadašnjosti*

Dakako da svako stavljanje imenice sadašnjost u naslov, aludira na aktuelizaciju nečega što je bilo. Nešto se ovde vidi i kao stvar i kao svojstvo. Ako se „sadašnjost može pojmiti tek kada promine“, kako nas je upozorio Kšištof Pomjan, onda je ovde stvar, koja nam je ciljani predmet aktuelizovanja, pamćenje. Zapravo, svaku sadašnjost pojмимо samo tako što je od trenutka odvojimo, napustimo i time prevedemo u prošlost, a tog časa je već predmet našeg pamćenja. Pamćenje je predmet naslućenog svojatanja prošlosti. Neku deceniju pre Pomjana, intuicija Andre Malroa izrodila je jednu tvrdnju koja je prevazišla njegova psihologijska istraživanja. Tvrdio je, dosta pre egzaktnih genetičkih eksperimenata „da kultura ima samo sadašnjost“, što je, pretpostavljamo, podstaklo i profesora Ivu Maroevića da svoja istraživanja života baštine objedini nazivom *Sadašnjost baštine*. Koju deceniju po Malrou, jedan istoričar umetnosti, Gotfrid Bem, fomulisao je iskustveni proces kao „sećajuće gledanje“. Danas bi informatičari rekli, rekreacija sećanja ima kao uslov akumulaciju pamćenja, koje, pak, nema u stvarnosti bez pokretanja

## *Svojtatanje sadašnjosti*

komunikacijskog lanca. Kako god u ovim disciplinarnim i hermeneutičkim okvirima zborili, Mikelandelov David ima svoju sadašnjost samo u rekreaciji sećanja (kao kulturna potreba), samo kroz aktuelizaciju pamćenja (kao naučnog trezora). Pri tom, važno je pitanje: Čije je pamćenje? Otud svojtatanje uz sadašnjost.

Pitanjem *Ko sam ja?* je imenovan jedan odeljak u testovima inteligencije za koji ispitanici dobijaju instrukciju od voditeljke da kroz 10 iskaza u slobodnom stilu odgovore na zadatak. Sasvim nedavno, moj kolega, profesor socijalne psihologije, posvedočio mi je da se 2/3 ispitanika nakon par mituna provedenih nad belom hartijom, snishodljivo obraća voditeljici sa pitanjem: „Izvinite, molim Vas, da li bi mi nešto rekli o tome ko ste vi, zapravo?“

Pitanje Čiji je Mikelandelov David jednako je pitanju čiji je moj stan, auto, konačno moja platna kartica. Ne odolevamo da navedemo da onaj deo nas, izbeglih u razvijeni i standardizovani svet, nažalost, može da se pita čija su moja deca? I jedno i drugo i treće, potvrđuje dominaciju autoritarnosti kao socijalnog modela, modela socijalne strukture bez otvorene strahovlade. Zapravo, termin standardizacija je eufemizam za tendirano obrazovanje, razvijanje navika, prisvajanje kulturnih modela i svaku vrstu pristajanja koje je po meri jednog propisivača. Kako je pristajanje poteklo od svršenog glagola, da se ne bi desilo da ta konačnica promišljanja i opredeljivanja bude plod suviše dugih i dubokih dilema, ali čak ni suvišnog meračenja, propisivači nude standardizovane, tipske obligacije, sa uključenim (skučenim na treću decimalu) izborima. Dakako, time se diže efikasnost – jedno od krunskih opravdanja standardizacija. Opravdano, ekonomijski gledano! No, od tog opravdanja-ubrzanja odlučivanja, teško se zaštititi, tj. usporiti radi sazrevanja meračenja i potvrde individualnog smisla, makar.



Kako se to dopušta, može li se analizirati? Ako smo svi mi (da bi imalo opštevažećeg smisla) u tom, „opravdanom“, sistemu, ko nam onda uređuje sistem? Naravno, ne marsovci, bar ne za sada ili ne da znamo, za sada. Ali odgovor, iako ga svi znamo, i scijentistički i prakticistički, je samoregulacija. I on opstaje, u raznim svojim reinkarnacijama, od samog nastanka liberalnog kapitalizma i njegove ideologije do danas. Oni koji znaju, znaju da tu nema utakmice. Pravila su tu da ih imaoci dobara ignorišu ali koriste učinke pravila na druge. Odnosno, UNESCO-ve konvencije su odlične ali šta će one moćnima, samo im smetaju u ostvarenju glavnih zadataka (osvajanje nafte, npr). Moćni su dali pravila da nemoćni zadovolje svoju intelektualnu i humanističku glad, te da kompenzuju svoju ekonomsku i geopolitičku inferiornost.

Da li je ekonomski determinizam jedino i presudno objašnjenje? Ne treba biti kritički marksista pa znati da prvo ne treba braniti po svaku cenu, te da drugo jeste izvesno, bez obzira na promenljivost prvog. Ekonomičnost generiše potrebu, svaku, pa i kulturnu. Kako je ovo upotrebljivo?

„Grčko kamenje“ je britansko, oni ga baštine za sve (ljude sveta). Vrlo ekonomičan stav, opravdan sa zahteva: dostupnosti, održivosti, te efikasnosti.

Dostupnost je svojevrsna ironija. Ovde je to, dakako, samo formalno dostupno svima, a zapravo limitirano na one imućne, ili one koji imaju zgoditak na lutriji, na one koji su bliže hramovima starina, te na one koji su akademski obrazovani.

Održivost je kauzalitet koji je vezan sa dostupnošću nauci i obrazovanju te razmenom u sistemu komparativnih prednosti, to jest muzejske i baštinske ekonomije.

Upravo poslednja imovinska svojstva određuju nedostižnu efikasnost u eksploataciji nasleđa – kulturnom turizmu i njegovim

## *Svojatanje sadašnjosti*

aktivnim derivatima kao baštinskim industrijama.

Kako se tumači ovo svojatanje?

Jedno, istorijsko, naučno otkriće starog sveta u krugovima evropskih imperijalnih zajednica investirano je u reanimaciju pamćenja. Zapravo, konstruisanja istorije sveta. Kao takva, ona je po poreklu evropska, a ubrzo je postala uzorom za sve „neimperijalne“ novorođene evropske nacije. Heladski polis je poopštavanjem pretvoren u idealnu strukturu tekuće stvarnosti rađanja kolektivnih identiteta, a posvaja ga tvorac konstrukta. Otud nasleđe imperijalnih kultura postaje nasleđe sveta.

Ovaj model reanimacije sa konstrukcijom-kreacijom dobija svoje kritičko promišljanje tek u postmodernom zamešateljstvu. Tek tada su, u filozofiji i nauci davno uočene instrumentalizacije nasleđa starih kulura postale činjenice aktuelne kulture. Pitanja tekuće održivosti sadašnjosti koja je ostala bez autoriteta (tvrdih totalitarnih sistema), dopušta socijalizaciju stanja filozofije, nauke i ideologije bez rešenja, socijalizaciju zapitanosti koja daje šansu individualnoj znatiželji. Sa druge strane, meki totalitarizam (bez blokovskih, nacionalnih i imperijalnih međa) postaje stvarnost u ekspanzivnoj praksi kulturnih industrija. Ideologija globalizma podesila je uslove održanja ove nove kulturne imeprije. Svaka dalja priča o prirodi, genezi i manifestnim oblicima razumevanja stvarnosti u njenim naučno pouzdanim i etički neutralnim iskazima, koliko i u humanističkom razumevanju i prihvatanju, a jednako i u umetničkom doživljaju, preivala se preko disciplinarno omeđenih korita. Šta više, nije više ni ideologija, ni gola vera dovoljno pribežište. Ovo stanje može da obeshrabri i da izazove.

Rad Milana Popadića u dobrom smislu kritičke nauke o baštini predstavlja odličan primer preventivne transdisciplinarnosti u istarživanjima koja su već socijalno predefinisana, a to je svaki oblik

Dragan Bulatović

socijalizacije identiteta i drugih kolektivnih fenomena baštinjenja. Autor je na dobrom uzorku aktuelnih manifestacija baštinjenja u našoj sredini, demonstrirao efikasnost ovakvog modela integralnog heritološkog pristupa. Rad je građen kroz delikatno pitanje odnosa baštine i svakodnevnog života, namerno držeći naspramnim model reprezentativnosti kolektivnog održanja pamćenja. Uloga i mesto, upotreba i interpretacija baštine u svakodnevnom životu, ovde je iz aspekta humanističkih disciplina okupila suptilna autorova ispitivanja osnovnih postulata heritološke tautologije. Autor ih definiše u četiri modela: identitetskom, antagonističkom, oportunističkom i humanističkom, vrlo pouzdano i sa suptilnom historiografskom paralelom opravdava ih sva četiri kao „nesavršeni vrt“ (Montenj) ljudskog postojanja, „u kome se – gotovo po logici detektivskog romana – slučajnost susreta pretvara u životnu nužnost“.

Kome je onda ova knjiga upućena?

Svakom ko popušta svojoj znatiželji. Niko nije ignorisan, a ko se eksplicitno ne pojavljuje, podrazumevan je, vrata nisu zatvorena ni za nepovredive muzeje.

*Dragan Bulatović*



ČIJI JE MIKELANĐELOV DAVID?

Baština u svakodnevnom životu

*Ani,  
za našu svakodnevicu*

*Vrijeme koje prolazi (moja Povijest) stvara ostatke i nagomilava ih: fotografije, crteže, strvine već odavno sasušeni naličja, košulje, nepovratno staklo i staklo pod kaucijom, ambalažu od cigara, limenke, gumice, razglednice, knjige, prašinu i drangulije – to ja zovem svojim blagom.*

Žorž Perek





*Jer on – i to ga upravo čini srednjoevropskim piscem – vuče za sobom užasan teret melodija jezičkih i muzičkih; vuče za sobom klavir i mrtvog konja, i sve ono što je na tom klaviru svirano, i sve one koje je taj konj nosio u bitkama i porazima, mermerne statue i bronzana bradata poprsja, slike u baroknim ramovima, reči i melodije – reči i melodije nikom izvan tog jezika razumljive, realije, koje na drugim jezicima treba objašnjavati dugačkim fusnotama, velikom svetu nepoznate aluzije, ratove, epove, epske junake, istorijske i kulturološke pojmove, turcizme, germanizme, mađarizme, arabizme koji imaju svoj jasan i precizan poluton...*

Danilo Kiš



## PREDGOVOR

*Jer za uvodom nema potrebe*

Pred nama je knjiga o baštini u svakodnevnom životu.

Moguće su brojne formulacije navedenog istraživačkog okvira. Na primer: Ovo je knjiga o ulozi ili mestu ili upotrebi ili vrednosti ili interpretaciji baštine u svakodnevnom životu. Ako je reč o ulozi, onda govorimo o svakodnevi kao o teatru, predstavi; ako je reč o mestu onda govorimo geometriji, strukturi, hijerarhiji; ako je reč o upotrebi onda govorimo o upravljanju i proizvodnji; ako je reč o vrednosti onda govorimo o trezorima, bogatstvu, dobrima, a time i o dobru, ako je reč o interpretaciji onda govorimo o kreativnosti, umeću tumačenja...

Odnos baštine i svakodnevnog života je, dakle, složen. Ipak, on često nije direktan, eksplicitan, pa samim tim nije možda ni jasno uočljiv. Ponekad nam se čini da baštine u svakodnevnom životu gotovo i nema. Ko još *svakodnevno* odlazi, na primer, u muzej ili biblioteku? Zapravo, mogli bismo da se upitamo da li se baštinom svakodnevno bave čak i oni čija je to profesionalna obaveza? Ali, bez obzira na zavodljivost mogućeg odgovora, to je

## PREDGOVOR

– barem u kontekstu ovog istraživanja – pogrešno pitanje. Nije reč o baštini kojom se neko profesionalno „bavi“; nije, dakle, reč o objektima koji su ušušskani u ustanovama poput muzeja, arhiva, galerija, biblioteka, kao što nije ni reč o onima (takođe ušušskanim) koji su zaduženi da se brinu o ovom institucionalizovanom nasleđu. Ovo nije ni pokušaj da se istraži kako svakodnevica može postati predmet baštinjenja, što je na kraju krajeva već urađeno.<sup>1</sup> Nije, dakle, reč o nekom „kulturnom“ ili – ako želimo da se oslobodimo navodnika – *visokokulturnom* životu, u kome svakodnevno posećujemo muzeje, galerije, pozorišta, koncerte... Reč je o svakodnevnim situacijama koje u izvesnoj meri određuju naš život, a nastale su kao posledica odnosa s formama i sadržajima pretrajalim iz prošlosti.

Ovo je, dakle, knjiga o svedočanstvima prošlosti koja, pored ostalih egzistencijalnih faktora, aktivno utiču na formiranje svakodnevnog života. A pošto nam svakodnevica često, i isto tako nemilosrdno, nameće životne zahteve na koje moramo brzo i „bez razmišljanja“ da odgovorimo, aktivno učešće elemenata baštine u ovim situacijama – i što se tiče zahteva i što se tiče odgovora – neretko ostaje nevidljivo. Cilj ove knjige otuda jeste da barem donekle istraži ovaj specifični odnos; da preispita to prinudno svakodnevno stanje „bez razmišljanja“ i da, analizirajući pojedine situacije, potraži razultantu odnosa baštine i svakodnevnog života, koja (rekli bismo: „kad malo bolje razmislim“) ipak nije tako nevidljiva. Zato i „za uvodom nema potrebe“ – problemi koje istražuje ova knjiga odavno su tu, dobro smo u njih „uvedeni“, no sada treba da ih prepoznamo.

---

<sup>1</sup> Nikola Krstović, *Muzealizacija svakodnevica kao predmet skansenologije*, doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 2012. godine.

Naslov knjige *Čiji je Mikelandelov David?*, što je i naslov jednog poglavlja, pozajmljen je iz dnevne štampe. O samom slučaju slavne Mikelandelove skulpture koji su pod ovim naslovom donele globalne i lokalne novinske agencije biće više reči u istoimenom poglavlju. Sada, na početku, čini mi se da je potrebno da ukažem zbog čega je ovo pitanje istaknuto kao naslov cele knjige. Na pitanje „Čiji je Mikelandelov David?“ moglo bi se jednostavno odgovoriti: „Pa, valjda Mikelandelov!“ To je svakako lakonski odgovor, mada ne i netačan. No, on nas, čini mi se, ipak ne zadovoljava. Slutimo da se iza tog pitanja krije nekakav zaplet ili interes; nekakva nit iz prošlosti koja plete mreže u sadašnjici; neka, možda prozračna ali ipak nezanemarljiva senka, koja se proteže od renesansnih kolonada do stubaca, eto, dnevne štampe. A dnevna štampa je svakako najdirektnija, mada ne nužno i istinita, reprezentacija svakodnevice. Otuda pitanje „Čiji je Mikelandelov David?“, čini se, efektno oslikava temu ove knjige. Svojevrsni simbol svetskog kulturnog nasleđa smešten je u kontekst svakodnevice, baština je prepoznata kao faktor koji utiče na život i, što je najvažnije, taj je odnos stavljen pod znak pitanja.

Ova knjiga nastajala je u periodu od 2009. do 2012. godine. Prve verzije nekih njenih poglavlja objavljivane su u stručnoj i naučnoj periodici kao zasebni naučni radovi, ali su se ovi fragmenti tek sada našli u svom prirodnom okruženju.<sup>2</sup> Integrišući faktor tekstova, skica, razmišljanja i marginalija na temu odnosa baštine i svakodnevnog života, bio je poziv profesora Dragana Bulatovića

---

<sup>2</sup> Милан Попадић, „Знак на Ушћу“, *Синтезис* – часопис за хуманистичке науке и друштвену стварност 1, Београд 2009: 15–31; Милан Попадић, „Patrimonium Sancti Georgii“, *Синтезис* – часопис за хуманистичке науке и друштвену стварност 2, Београд 2010: 105–120; Милан Попадић, „Новопазарски себиљ: понављање и разлика“, *Новопазарски зборник* 33, Нови Пазар 2010: 193–207.

## PREDGOVOR

da tokom letnjeg semestra školske 2011/2012. godine u okviru predmeta Krićka muzeologija i heritologija (namenjenog polaznicima poslediplomskih studija Seminara za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu) odrđim ciklus predavanja. Uživajući u slobodi izbora teme, ponudio sam ovu koja sada stoji pred nama.

Knjiga se sastoji od osam poglavlja koja pojedinaćno obrađuju različite teme, od naućno-teorijskih koncepata do popkulturnih modela. Njihov zajednićki cilj jeste preispitivanje mogućnosti i granica krićkog govora o baštini u kontekstu svakodnevnog života. Postoji još jedan zajednićki imenilac; sve obrađivane teme imaju specifićan lićni potkontekst: ili je reć o mom rodnom gradu, ili o gradu u kome živim, ili o formativnim obrascima mog odrastanja, ili o kulturnim modelima koji su mi zanimljivi, ili situacijama koje me nerviraju, ... itd., itd. Zašto je to bitno? Zato što smatram da je odnos ćoveka i baštine pre svega lićan, a tek onda postaje predmet raznovrsnih interpretacija, koje mogu, ali i ne moraju da imaju kulturne i društvene razmere.

U prvom poglavlju, koje je nazvano *Plodovi nesavršenog vrta*, teđim da pozicioniram mesto baštine u svakodnevnom životu. Da li je baština utemeljenje, ili teret, ili opravdanje ili orijentacija? Ili sve to zajedno? Polazeći od metafore Danila Kiša da ćovek „... vuće za sobom uđasan teret melodija jezićkih i muzićkih; vuće za sobom klavir i mrtvog konja, i sve ono što je na tom klaviru svirano, i sve one koje je taj konj nosio u bitkama i porazima...“<sup>3</sup>, u ovom poglavlju razmatraju se navedene pozicije baštine i traga se za njenom definicijom i ulogom u savremenom društvenom i kulturnom kontekstu. Iz tih razmatranja proizlaze ćetiri

---

<sup>3</sup> Danilo Kiš, „Varijacije na srednjeevropske teme“, *Gradac: ćasopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja*, br. 76/77, Ćaćak 1987, 31–39.

modela odnosa pojedinca i zajednice prema baštini: identitetski, antagonistički, oportunistički i humanistički. Sva četiri modela prisutna su u „nesavršenom vrtu“ (Montenj/Todorov) ljudskog postojanja, u kome se – gotovo po logici detektivskog romana – „slučajnost susreta pretvara u životnu nužnost“.

*Patrimonium Sancti Georgii* drugo je poglavlje ove knjige i u njemu se analizom pojedinih elemenata baštine manastira Đurđevi stupovi kod Novog Pazara razmatra odnos između korpusa baštine (lat. *patrimonium*) i različitih fenomena koji učestvuju u njegovom formiranju. Ispituju se relacije između materijalnih nosilaca baštinske vrednosti, imaginativnih i memorijskih struktura, kao i savremenih koncepata medijske prezentacije. Ove relacije ilustruju se istorijskim dešavanjima (borbe oko Novog Pazara u Prvom balkanskom ratu), umetničkim tvorevinama (pesma „Đurđevi stupovi“, Laze Kostića) i marketinškim mehanizmima (slogan „Obnovimo sebe – podignimo Stupove“). Cilj ovog poglavlja je ukazivanje na kompleksnost pojma baštine, kao i na nužnost očuvanja svojstva svedočanstvenosti kao uslova postojanja baštine.

Posle ovog poglavlja čiji narativni tok kreće iz dvanaestog veka, u sledećem delu knjige, naslovljenom *Znak na Ušću*, bavimo se problemima nastalim u dvadesetom i dvadeset prvom veku. Transformacija urbanog prostora u postsocijalističkom razdoblju donosi sa sobom obećanje „novog“: novog načina života, novog sistema vrednosti, novog kulturnog modela. Ova obećanja prenose se najčešće putem dominantnih komunikacionih kanala savremenog doba: vizuelno oblikovanih sadržaja i strateški dizajniranih formi. Zaštitni znak trgovačkog centra „Ušće“ u Beogradu nastao je upravo na postulatima aktuelnih tendencija u dizajniranju vizuelnih poruka. Dizajn je u savremenom dobu transponovan od prakse umetničkog oblikovanja predmeta u

## PREDGOVOR

retoričku figuru koja obuhvata celoviti imaginativni proces. Otuda se u poglavlju razmatra višeslojni semantički potencijal zaštitnog znaka trgovačkog centra „Ušće“, kao i mehanizam uspostavljanja referentnog imaginativog procesa, odnosno, teži se prepoznavanju identiteta mesta analizom znaka koji ga predstavlja.

Sledeće poglavlje pozajmilo je naslov celoj knjizi. Tokom avgusta 2010. godine više svetskih pisanih i elektronskih medija prenelo je vest pod naslovom „Čiji je Mikelandelov David?“. U pitanju je bio spor između italijanskog ministarstva kulture i gradske vlade Firence oko toga ko zapravo *poseduje* slavnu Mikelandelovu skulpturu. Ovaj novinski proizvod praznikave letnje šeme – kada su uobičajeni skandal-majstori na odmoru i van domašaja medija – ukazuje međutim na neka od ishodišnih problema nauke o baštini. To su pitanja *prava* nasleđivanja, *obaveze* koju taj koji nasleđuje ima, i mehanizama koji će omogućiti da  *vrednost* onoga što se nasleđuje pretraje vreme. No, treba pre svega istražiti kolika je prepoznatljivost ovih problema u savremenom društvu, a posebno kada se oni nađu u kontekstu mas-medija. U njima, pitanja o baštini deluju uglavnom kao pitanja otuđena od života i svakodnevnih briga. Na kraju krajeva, jedan lokalni komentator ove vesti napisao je: „Hoću i da mi u Srbiji imamo ovakve probleme!“. Kao odgovor na to, moglo bi se reći da, nažalost ili na sreću, to jeste i „naš“ problem.

*Balkansko ostrvo* je poglavlje inspirisano provokativnom tezom Andrea Malroa da je izvorno nasleđe Evrope *tragični humanizam*. Za Malroa, evropski humanizam moguć je jedino u svojoj tragičkoj formi, zato što Evropljani ne znaju kuda idu, ali tom neznanju prilaze svesno i sa željom za otkrićem. Prateći ovu strukturu, u ovom poglavlju ispitivao sam sliku Balkana kao nasleđa *tragičnog romantizma*, to jest, ideje da je Balkan



ukorenjen u slici prošlosti, iz koje crpi svoje vrednosti, ambicije i strategije. Ova ideja proveravana je na primeru novog pasoša Republike Srbije, promovisanog 2008. godine. Pored savremenih tehnoloških standarda, novom pasošu dat je i vizuelni identitet koji, prema visokim vladinim zvaničnicima, poručuje: „Srbija će ući u Evropu sa novim pasošem, ćirilicom, državnošću, identitetom i Kosovom“. Boja korica pasoša promovisana je kao „carsko crvena“, sa zlatnim otiskom grba Republike Srbije, to jest revitalizovanim rešenjem grba Kraljevine Srbije iz 1882. U fokusu istraživanja bila je naročita sprega likovnog jezika i željene evropske budućnosti, drugim rečima, *ostrvska* pozicija između tragičnog romantizma i tragičnog humanizma.

Poglavlje *Eho u Pompejima ili Kako biti heroj u ova šugava vremena?* razmatra odnos popularne kulture – kao efemernog lica modernosti – prema ostacima prošlosti. Osnovna teza jeste da je, bio uspešan ili ne, ovaj odnos zasnovan na upotrebi mehanizama baštinjenja. Dvostruki naslov poglavlja inspirisan je sa jedne strane filmom “Pink Floyd: Live at Pompeii”, u kome se prosede psihedelične muzike s početka sedamdesetih godina meša sa slikama antičkog grada u podnožju Vezuva, a sa druge strane naslovom jednog pop-hita iz socijalističkog perioda Jugoslavije. U centru istraživanja je fenomen nasleđa rokenrola i njegovih najprepoznatljivijih nosilaca. U skladu s tim, analizira se tehnologija proizvodnje „gitarškog heroja“, nastala u drugoj polovini dvadesetog veka, a koja nasleđuje istorijske modele poput „heroja mača“ i „heroja pera“ i stapa ih u jedan specifičan amalgam.

U poglavlju *Na čaršiji sebilj* istražujem specifične promene u postsocijalističkom periodu u Srbiji, zasnovane na naročitoj upotrebi sadržaja i formi iz prošlosti. Sredinom 2010. godine

## PREDGOVOR

otvorena je pešačka zona u Novom Pazaru. U okviru pešačke zone markantno mesto zauzela je javna česma, oblikovana po uzoru na orijentalne sebilje. U ovom poglavlju razmatra se upravo značaj ovog novog elementa u urbanom tkivu i njegov doprinos formiranju identiteta grada. Predstavlja se poreklo sebilja kao elementa orijentalnog nasleđa kao imaginativne kategorije i analizira se odnos novopazarskog slučaja sa sličnim elementima urbane strukture u drugim gradovima, pre svih sa sarajevskim sebiljem. Ističu se karakteristike novopazarskog sebilja u kontekstu svedočanstvenog potencijala na osnovu kojeg se oblikuje identitet grada i traga se za njegovom pozicijom u savremenim društvenim mehanizmima i kulturnim praksama. Na kraju se ukazuje na moguće shvatanje pojave novopazarskog sebilja kao znaka specifične forme postmodernog stanja koje je nasledilo modernistički determinizam socijalističkog perioda.

Završno poglavlje zapravo se bavi prethodnim istraživanjima iznetim u knjizi, težeći da preko njih artikuliše određene metodološke postupke vezane za studije baštine. Otuda i njegov naslov: *Anatomija heritologije*. „Gle, gle, govorili su, sad će ga secirati; biće to zabavno“, pisao je Volter, pre dva i po veka. U ovom poglavlju su tako „secirana“ prethodna poglavlja no ne samo iz zabave, već iz potrebe da se teorijski i metodološki utvrdi kako nastaje heritološki narativ, kako se formira govor o baštini i kako funkcioniše njegov referencijalni aparat.

\*

I, na kraju, možda bi se trebalo upitati kome je namenjena ova knjiga? Drugim rečima, onim kojim nas uče projekt-menadžeri, ko je njena ciljna grupa i ko su njeni korisnici? Zasnovana na težnji da se preispitaju mogućnosti i granice kritičkog govora

*Jer za uvodom nema potrebe*

o baštini, ova knjiga potencijalno pruža naučni doprinos u promišljanju problema baštine, posebno onog toka koji pripada humanističkoj tradiciji. Čitaocima „opšte prakse“ takođe bi mogla da bude zanimljiva raznovrsnost i slojevitost primera korišćenih u istraživanju. Na drugoj strani, verujem da kritičari koji zastupaju pozicije stroge disciplinarnosti takođe u ovoj knjizi mogu da nađu mnogo toga što će im pružiti materijala za njihove napade na međudisciplinarna istraživanja, te im je ovom prilikom iskreno preporučujem. No, pre svega, ova knjiga pisana je iz zadovoljstva i njen će autor smatrati da je ispunio svoj cilj ako njenim čitaocima ona pruži barem delimično sličan osećaj.